

A VADON SZAVA*

Emanuel Berman

„...a hívás[sal], amely még mindig szólt az erdő mélyén. Buck nagy nyugtalanságot érzett és különös vágyakat, ha meghallotta. Valami homályos, édes boldogság töltötte el, minden felkavarodott benne, vadul sóvárgott valamire, de nem tudta, hogy mi az.”

Jack London: *A vadon szava* (7. fejezet)

A Freud szövegek angol fordításainak új, Adam Phillips által szerkesztett sorozatában (The New Penguin Freud Library) az egyik kötet címe *Vad analízis*. Ebben a kötetben Freud pszichoanalitikus kezeléssel kapcsolatos írásait gyűjtötték össze.**

Azt hiszem, hogy maga Freud tiltakozott volna ez ellen. „»Vad« pszichoanalízis” című tanulmányában a pszichoanalitikus technika eltorzításáról ír, következésképpen ez a cím nem felel meg a kötet tartalmának, amely főként a valódi pszichoanalitikus technika leírásával foglalkozik.

Nem beszélgettem Phillips úrral erről a provokatív címválasztásról, de úgy tűnik, hogy a cím a következőket veti fel: Ennyire tiszta a különbség? Nem vad-e magának a pszichoanalitikus kezelésnek a gondolata?

* Eredetileg „Call of the wild” címmel előadásként hangzott el a Ferenczi-ről és Groddeckről szóló konferencián (Baden-Baden, 2006 augusztus. Az angol nyelvű kéziratot a szerző bocsátotta rendelkezésünkre. (A szerk.)

** Sigmund Freud: *Wild analysis*. („The New Penguin Freud” sorozat. Ford.: Alan Bance. Bevezető: Adam Phillips) Penguin Books, London; New York, 2002. (A szerk.)

Nem azt írta-e Freud Groddecknek, hogy: „az, aki felismeri, hogy az áttétel és az ellenállás a kezelés középpontjai, a zabolátlan sereghez tartozik”? (idézi Rudnytsky, 2002, 145.)

Valójában, ha figyelmesen végigolvassuk a „»Vad« pszichoanalízist”, akkor arra a következtetésre juthatunk, hogy Freud nemcsak munkájának hozzá nem értő, helytelen alkalmazását bírálja, – bár ezt fogalmazza meg célkitűzésként – hanem bizonyos fokig önkritikát is gyakorol. A korai értelmezésekről így fogalmaz: „...a tudattalan tartalmaknak a beteggel való közlése rendszerint azt eredményezi, hogy a konfliktus kiéleződik, és a panaszok súlyosbodnak. Mivel azonban a pszichoanalízis nem nélkülözheti ezt a közlést, az az előírás, hogy ennek nem szabad megtörténnie, amíg nem teljesül két feltétel. Először is, amíg a beteg maga nem tett meg bizonyos előkészületeket, hogy az elfojtott tartalom közelébe férkőzzön, másodsor pedig, amíg a beteg annyira nem kötődik az orvoshoz (*áttétel*), hogy ez az érzelmi kötődés lehetővé teszi az újbóli menekülést.” (Freud, 1910 [kiemelés az eredetiben]). Ez úttörő megállapítás az analitikus kapcsolat kulcsfontosságú szerepéről, bár Freud itt a hatékony értelmezés előfeltételeként említi, amely mindig is az igazi gyógyító eszköz maradt számára. De könnyen tekinthetjük ezt Dórával való, egy évtizeddel korábbi kudarcának felülvizsgálataként is (Berman, 2002).

Ferenczi is megemlíti a „vad analitikusokat” és vakfoltjaikat, mint például azt, hogy nincsenek tudatában a saját megmentő fantáziáiknak: „A páciensek ezekben a vádjaikban az orvos tudattalanját leplezik le. Az entuziasztikus orvos, aki gyógyító és magyarázó vágyában »magával akarja ragadni« a pácienszt, nem veszi észre férfi- vagy nőpácienséhez való tudattalan vonzódásának kisebb-nagyobb jeleit, ők pedig annál élesebben percipiálják ezeket és nagyon helyesen konstruálják meg belőlük a mögöttük rejlő tendenciát (a nélkül persze, hogy sejtjenék, hogy a dolog az orvos előtt sem volt tudatos).” (Ferenczi, 1919, 110.).

Ennek ellenére természetesen előfordult, hogy Ferenczit is erős megmentési fantáziák motiválták a terápiákban; amely időnként segítette analitikus munkáját, máskor azonban kárára volt annak – amint ezt részletesen kifejtettem már máshol (Berman, 2003a). Ugyanakkor a „vad analitikus” vádja egyben védekezés is, amely által mind Freud, mind Ferenczi önmagukon kívülre helyezik saját potenciálisan destruktív oldalukat: Freud sürgető igényét az értelmezésre és

elméleteinek igazolására vagy Ferenczi buzgó gyógyító szándékát. A „vad analitikus” témája az azonosulás és a távolságtartás keveredéséről árulkodik.

Mindemellett a vad analitikus megszemélyesítheti számunkra a mélyen bevonódó, személyesen motivált analitikust is, akinek munkája intenzív és érzelmileg kockázatos. Ez a ’civilizált’ analitikus ellentéte, aki jól körülírható, bevált módszerekkel dolgozik, nem vállal személyes kockázatot és ebből következően érzelmi távolságot tart a pácienseitől – ahogyan Freud is utal erre az általa használt *Indifferenz* (magyarul: közömbösség) fogalommal, amelyet Strachey óvatosan „neutrality”-nek fordított angolra (magyarul: semlegesség).

A pszichoanalízis története során sokszor előfordult, hogy az ellenfeleket „vad analitikusnak”-nak titulálták, mint örült, nárcisztikus, önös érdekű embereket – ezek a tulajdonságok részben át is fedik egymást. A legkiemelkedőbb példa erre természetesen Jones hírhedt vádja, miszerint Ferenczinél és Ranknál: „pszichotikus tünetek fejlődtek ki, melyek eredményeképpen végül... elfordultak Freudtól és tanaitól” (Jones, 1957, 47.). 24 évvel később Freud így ír erről Ferenczit búcsúztató nekrológiájában: „Ez után a csúcsteljesítmény után történt, hogy barátunk lassanként kisiklott körünkéből ... egyetlen kérdés foglalta le érdeklődését. Túlságosan elhatalmasodott rajta a gyógyítani és segíteni akarás. Valószínűleg olyan célokat tűzött ki maga elé, amelyek a mi gyógyító-eszközeinkkel manapság egyáltalában nem érhetőek el. El nem apadt érzelmi forrásokból eredt az a meggyőződése, hogy a betegekkel jóval többet lehetne elérni, ha eleget adnának nekik abból a szeretetből, amelyért mint gyermekek sóvárogtak.” (Freud, 1933, 8.).

A világos következtetés az lenne, hogy Freud saját érzelmi forrásai teljesen kiapadtak (szublimálódtak), ezzel kapcsolatban azonban a legtöbb Freud tanítvány erősen szkeptikus. A fordulatos Elma-ügy felvázolásával bemutattam (Berman, 2003b), hogy Freud, és Ferenczi egyenlő mértékben voltak érzelmesek és „vadak” – sőt, időnként etikátlanok és destruktívák is – a tragikus dráma kezelése során.

A Freud–Ferenczi levelezésben élesen megjelenik a szubjektív forrásokról szóló vita, például abban az eszmecsereben, amely Ferenczi „Rugalmasság” (1928) tanulmányát érinti. E tanulmány magába foglalja a szubjektív források problémáját, noha Ferenczi nem említi Freud